

Люся МОЖЕЧУК

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах розвитку суспільних відносин все більшої актуальності набуває питання застосування альтернативних способів позасудового вирішення конфліктів. І на сьогодні таким альтернативним способом вирішення спорів є медіація. Різні аспекти застосування медіації були в центрі дослідження таких науковців, як А. Аругюнян, Н. Гайдук, Н. Грень, Л. Герасіна, О. Белінська, Н. Бондаренко-Зелінська, Г. Єрмоменко, К. Канішева, Л. Момот, Т. Михайліна, Ю. Притика, Д. Проценко, Ю. Сліпченко, Г. Ульянова, В. Яковлев та ін.

Медіація в її сучасному розумінні стала розвиватися в другій половині ХХ столітті, передусім у країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії, – після чого почалося її стрімке поширення в Європі [4, с. 34]. Батьківщиною медіації вважають США, а саме Гарвардську школу, яка в 1970-1980-х рр. активно вивчала це явище [3, с. 129]. Перші спроби застосування медіації, як правило, мали місце лише при вирішенні спорів, що виникали у сфері родинних, сімейних стосунків. Згодом медіація отримала визнання і при вирішенні більш широкого кола спорів, починаючи від сімейних конфліктів і закінчуючи складними багатосторонніми конфліктами у комерційній та публічній сферах. Сьогодні медіацію треба розглядати і як нову предметну сферу, оскільки загальна тенденція до професіоналізації різних сфер, де наявне експертне знання, зумовила те, що медіація в ситуації конфлікту відділилася та позначилася як новий професійний напрям [2, с. 124].

Термін «медіація» має походження від латинського слова *mediatio* (посередництво). У соціальній психології медіацію розуміють як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів; технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони; певний підхід до розв'язання конфлікту, в якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес, щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийнятного вирішення спірних питань [1]. Як зазначає О. А. Островська, перевага медіації полягає у тому, що вона не заглядає в минуле, а в режимі актуального часу допомагає кожній зі сторін конфлікту усвідомити свої інтереси і зробити так, щоб ці інтереси можна було поєднати [4, с. 35].

Серед специфічних особливостей процедури медіації науковці (О. Носирєва, К. Гафнер) виокремлюють такі:

1) існування соціальної потреби з об'єктивного (медіація є допоміжною для правосуддя системою та дозволяє розвантажити судову систему і забезпечити її ефективне функціонування) та суб'єктивного (учасники конфліктів зацікавлені у швидкому та ефективному їх вирішенні найбільш доступним способом) погляду;

2) наявність особливого культурного середовища – системи цінностей, етичних норм, зразків діяльності, і як наслідок, формування певної субкультури;

3) доступність необхідних ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових, організаційних), а саме наявність та широка пропозиція послуг з урегулювання спорів/конфліктів за допомогою висококваліфікованих спеціалістів – медіаторів, які пройшли навчання та здійснюють свою діяльність одноособово чи під егідою спеціально створених організацій;

4) установки та зразки поведінки – чесність, добровільність, неупередженість, конфіденційність, протидія недобросовісним прийомам у переговорах, незалежність від іншої сторони процедури медіації;

5) утилітарні культурні риси у вигляді матеріального втілення соціального інституту – кімната для переговорів тощо;

б) ідеологія – позасудове вирішення протиріч сторін з виробленням взаємовигідного рішення, ефективні переговори тощо [2, с. 185].

В Україні законодавче закріплення впровадження процедури медіації пов'язане з ухваленням законопроекту «Про медіацію» від 19.05.2020 р., завданням якого є визначення правових основ надання послуг медіації на професійних засадах, поширення практики мирного вирішення спорів несудовими методами з метою розвантаження судів та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою. Проте ухвалення вказаного нормативно-правового акта Верховною Радою України відбулося 16 листопада 2021 року. Відповідно до цього закону процедура медіації може бути застосована у будь-яких конфліктах, які виникають при цьому, фізичні та юридичні особи зможуть звернутись до медіатора як до звернення до суду, так і під час судового провадження або під час виконання рішення суду. Процедура медіації проводиться за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, незалежності та нейтральності медіатора, неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації [5]. Головними категоріями медіації та одночасно її метою є справедливість та верховенство права. При цьому забезпечення справедливості у медіації важливо не тільки для сторін спору, а й для існування соціального та правового інституту медіації взагалі [2, с. 156]. Отже, запровадження такого правового інституту як медіація в Україні забезпечить розвиток правової системи нашої держави загалом.

Щодо медіаторів, то Закон України «Про медіацію» встановлює, що медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном. Базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше ніж 90 годин навчання, у тому числі не менше ніж 45 годин практичного навчання. Медіатор не може: суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в конфлікті (спорі); надавати сторонам медіації консультації та рекомендації, якщо сторони не домовилися про інше; бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він був медіатором.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що запровадження інституту медіації в Україні є альтернативним економічно-ефективним інструментом врегулювання спорів. Досліджуючи особливості медіації, треба виокремити такі її переваги: 1) швидкість урегулювання конфлікту; 2) вирішення спору на взаємовигідних умовах; 3) зменшення фінансових витрат; 4) конфіденційність процедури медіації.

1. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1(5). С. 158–172.

2. Мазаракі Н. А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 484 с.

3. Островська О. А., Фінько О. Л. Медіація як альтернативний спосіб врегулювання конфліктів та консалтингова послуга. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 34–38.

4. Пашкова К. І. Медіація в Україні та світі: генеза, правове регулювання та ефективність при вирішенні цивільних спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 129–132.

5. Рада ухвалила закон про медіацію. URL: <https://mind.ua/news/20233271-rada-uhvalila-zakon-pro-mediaciju>.